

גדר המיצוי ויחסו להזאה

הגמ' (לז, א ונב, א) מדמה את המיצוי לשפיכת שיירי הדם בקרבנות הבהמה, על פי הכתוב: "והנשאר בדם ימצה". הגדרה זו מובנת יותר על פי השיטה שהמיצוי אינו מעכב, וכדין שיריים בעלמא¹². לדעה זו, יש אומרים שהמיצוי אינו חובה כלל, ורשאי הכהן להזות את כל הדם ולא להשאיר דם למיצוי¹³.

לפי השיטה שהמיצוי מעכב, היה מקום להחשיבו כמתנות הדם האחרונות בחטאות הפנימיות, שאף הן מעכבות. באחרונים מצאנו דיון בעניין זה, סביב השאלה האם מחשבה בשעת ההזאה או המיצוי בלבד ראוייה לפגל. קיימא לן: "אין מפגלין בחצי מתיר" (לעיל מב, א), כלומר, המחשבה בשעת עשיית עבודת הקרבן מועילה לפגל רק אם היתה בשעת עשיית כל חלקי העבודה המתירה את הקרבן להקטרה ולאכילה (וכגון בוריקת דם החטאות הפנימיות, שאינן מתפגלות אלא אם כן הכהן חשב מחשבת פיגול בשעת עשיית כל ההזאות, ולדעה ששייריהן מעכבים – אף בשעת שפיכתם). על פי זה, לכאורה לדעה שהמיצוי מעכב הרי זה "חצי מתיר", שכן ההזאה והמיצוי נצרכות להתרת אותו קרבן עצמו, ואם כן אין פיגול בחטאת העוף עד שיחשוב בין בשעת ההזאה ובין בשעת המיצוי (מנחת חינוך, מצוה קמד). ברם, במשנה כאן: "מיצה דמה שלא לשמה" משתמע שדי במחשבה בשעת המיצוי בלבד על מנת לפגל. ולשון המפרש במעילה (ח, א ד"ה קתני מיהת): "דמיצוי נמי מעכב... הואיל ומצי לפגל בו כמו בהזאה", כלומר שדי באחד מהם. לפיכך צריך לומר, שההזאה והמיצוי נחשבות כשתי עבודות נפרדות, וכל אחת מהן היא "מתיר" שלם (כעין שחיטה וקבלה), ולכן כל אחת מפגלת (ליקוטי הלכות מעילה שם; מקדש דוד סי' ז, ה)¹⁴.

לשון הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין יג, ד-ה): "נמצאת

למד שבארבע עבודות הזבח נפסל במחשבה... והעוף בשני דברים: במליקה, ובמיצוי הדם". משתמע שמחשבה בהזאה אינה מפגלת כלל, ולא כמפרש במעילה הנ"ל. יש שביארו שאכן המחשבה בהזאה מפגלת, ונקט הרמב"ם "מיצוי" משום שלדעתו המיצוי הוא גמר ההזאה, והדין שמיצוי מעכב פירושו שהזאה בלא מיצוי איננה הזאה¹⁵. באופן פשוט יש לומר, שהרמב"ם העתיק את לשון המשנה, וכוונתו לכל מעשה הדם (ערוך השולחן קמו, לא).

סיכום

הזאת דם החטאת נעשית מגוף העוף, ולא באצבע או בכלי. בגמ' (צב, ב) הסתפקו האם הדבר מעכב, ויש שנקטו שכן ('תוספות אחרות' על הספרא, כנראה על פי התוספתא).

בשעת ההזאה יש לאחוז בגוף העוף, וראש העוף עודנו מחובר לו. נחלקו ראשונים האם צריך לאחוז גם בראשו, כדי שלא ישמט (רו"ה), או שדי באחיזת גופו (רש"י בחולין וראב"ד). עוד נחלקו האם דם הראש כשר להזאה (רו"ה), או לא, כי אינו נחשב "דם הנפש" (ראב"ד).

לאחר ההזאה יש למצות את דם החטאת. נחלקו תנאים ואמוראים האם המיצוי מעכב, וכן נחלקו ראשונים להלכה (הרמב"ם – מעכב; ראב"ד סמ"ג ורא"ש – אינו מעכב). לדעה שאיננו מעכב – גדרו כשפיכת שיריים, והמחשבה בשעת המיצוי אינה מפגלת. לדעה שהוא מעכב – המחשבה בו מפגלת. יש אומרים שהוא כ"חצי מתיר", ואין פיגול בחטאת העוף עד שיחשוב גם בהזאה וגם במיצוי (מנחת חינוך), ויש אומרים שאלו שתי עבודות נפרדות, ומחשבה באחת מהן מפגלת (ליקוטי הלכות ומקדש דוד, על פי המפרש במעילה). יש מי שחידש, שדי במיצוי מדם הראש ללא דם הגוף, בניגוד לעולה (מקדש דוד).

מערכה קס. מיצוי הדם – כיצד? (סד, ב)

החטאת על קיר המזבח והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח (ויקרא ה, ט). בעולת העוף, לעומת זאת, קבעה

מתן הדם בחטאת העוף נעשה בשני שלבים: תחילה הזאה, ולאחר מכן מיצוי, ככתוב: "והזה מדם

לדעה שהם מעכבים, וראוי להחשיבו כהמשך להזאה. בליקוטי הלכות – מגמרא, שכן ביומא כד, ב ותוס' ישנים ד"ה והמזה מבואר שזר המזה בחטאת העוף חייב מיתה, גם לדעה שהמיצוי מעכב, ומכאן שההזאה והמיצוי נחשבות כעבודה אחת, שאם לא כן – הרי זו "עבודה שיש אחריה עבודה", שהזר פטור עליה. על כך יש להשיב, שגם אם ההזאה והמיצוי נחשבות כשתי עבודות ראוי להחשיב את ההזאה כ"עבודה שאין אחריה עבודה", מפני שבדם שאותו הוא מזה אין עבודה נוספת (עיי' תוס' ישנים עמ' א שם ד"ה לאתווי).

15. אבן האזל (הל' ביאת המקדש ט, ג) וספר 'תפארת משה' ח"א סי' א, עמ' 22. מחברים אלה הולכים לשיטתם (ראה במערכה הבאה הערה 13), שלרמב"ם המיצוי איננו פעולה בפני עצמה, אלא נזילת הדם המזוה. באבן האזל סובר, שמחשבה בשעת המיצוי עצמו אינה מפגלת, מפני שאין בו מעשה, וכוונת הרמב"ם להזאה, שהיא עבודת המיצוי.

12. כך מבואר בתוס' ישנים ביומא (כד, ב ד"ה והמזה) ובריטב"א שם, שלדעה שמיצוי אינו מעכב – זר הממזה פטור, כדין שיריים, שאין חייבים עליהם משום זרות (לעיל לח, ב). בקרן אורה (לח, ב) חידש בדעת הרמב"ם, שלמרות שהמיצוי מעכב – גדרו כשיריים לעניין זה.

13. כך שיטת רש"י (סה, ב ד"ה ר"א בר"ש) בדעת רב חסדא אליבא דר' אלעזר בר' שמעון: "ר"א בר"ש סבר לא מעכב – הילכך אם רצה להבדיל יבדיל ולא ימצה" (אך יש חולקים בדבר, ראה להלן מערכה קסג), וכן כתב בקרן אורה (מעילה ח, ב). הדברים מתאימים לשיטה שבכל הקרבנות אין חובה לעשות שפיכת שיריים (עיי' מערכה צב).

14. שני האחרונים הללו נשארו בצריך עיון' בנקודה זו: במקדש דוד – מצד הסברה, שנראה שהמיצוי, אפילו לדעה שהוא מעכב, הרי זה כשיריים הפנימיים

נד, א ד"ה וממצה) ותוס' (סה, א ד"ה דמו) מפרשים, שהקפת הראש למזבח נועדה להוציא את דמו, כלומר, שזוהי צורת המיצוי בראש העולה.

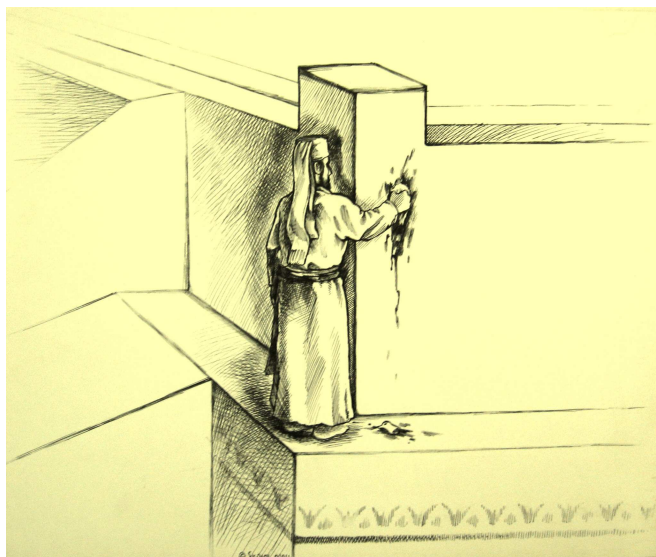
במשנה לא התפרשה צורת המיצוי בשאר הגוף, בעולה ובחטאת, וניתן לדייק מהמשנה, שדווקא בראש קיים צורך למצות על ידי לחיצה לקיר, מפני שאי אפשר להוציא את דמו בצורה אחרת, מחמת קשיותו (רש"ש), או משום שאין בו ורידים המוציאים את כל הדם (רדב"ז הל' מעשה הקרבנות ו,כ), ואילו בשאר הגוף המיצוי נעשה בלא לחיצה למזבח. אפשר גם לומר להיפך: סחיטה באצבעות מועילה בין בראש ובין בגוף, אבל לחיצה לקיר מועילה רק בראש, מפני שהלחיצה מוציאה רק את הדם הסמוך למקום הלחיצה, והדבר אפשרי בראש, מפני קטנותו, ואילו בשאר הגוף צריך לסחוט באצבעותיו כדי ללחוץ על העוף מכל צדדיו.

רש"י מפרש במשנה הקודמת בעניין החטאת: "היה מתמצה – שמקיף ומקרב בית מליקתו למזבח ודוחקו בקיר והדם מתמצה ויורד ליסוד" (וכן לעיל עמ' א ד"ה מיצה דמה ובכריתות כו, ב ד"ה וכי איתמר), כלומר, שהתיאור במשנה על מיצוי הדם בלחיצה לקיר מתאים גם לחטאת (וכן בפסקי הרי"ד, בקטע שנדפס בבטאון 'מוריה' קח עמ' ג). על פי זה נראה, שהמשפט במשנה על העולה: "ומיצה את דמה... נטל את הראש והקיף" הוא כלל ופירושו: כיצד ממצה? מקיף למזבח. עוד אפשר לומר, ש"ומיצה את דמה" היינו דם הגוף, ואחר כך מסבירה המשנה את מיצוי דם הראש (תפארת ישראל כאן, ובהקדמתו לקדשים 'חומר בקודש', ו,ז).

לחיצת גוף העוף למזבח. מפירוש רש"י למשנה על הקרבת החטאת משתמע שזוהי צורת המיצוי, בין בחטאת ובין בעולה. בתמונה נראה גוף העוף ללא הראש, בהתאם לשיטת הרמב"ם לפיה כבר במליקת העולה הכהן מפריד לחלוטין בין הראש לגוף (עיין מערכה קטג), אך לדעת רש"י, בשלב זה של מיצוי דם הגוף הראש יכול להיות מחובר לו.

התורה מיצוי בלבד, ככתוב: "ונמצה דמו על קיר המזבח" (שם א,טו). יש לברר כיצד בדיוק נעשה המיצוי, והאם יש הבדל בין מיצוי החטאת למיצוי העולה?

מיצוי דם עולת העוף בקיר המזבח.

המיצוי: סחיטה באצבעות או לחיצה אל קיר המזבח?

לשון המשנה (סד, ב) באשר לחטאת העוף: "ומזה מדמה על קיר המזבח, שיירי הדם היה מתמצה על היסוד". באשר לעולת העוף אומרת המשנה הבאה: "היה מולק את ראשה ממול ערפה ומבדיל, ומיצה את דמה על קיר המזבח. נטל את הראש והקיף [כלומר, הצמיד] בית מליקתו למזבח, וספגו במלח וזרקו על גבי האישים". רש"י על אתר (וכן לעיל

"נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח". רש"י מפרש שההקפה היא לחיצה אל קיר המזבח, ומטרתה למצות את הדם.

ומשמע, בין בראש ובין בגוף. באשר לחטאת (שם ה,ט) כתב: "בעולה לא הטעין אלא מיצוי, ובחטאת הזאה ומיצוי, אוחז בעורף ומתזו והדם ניתז והולך למזבח". נראה שכוונתו לומר, שעל ידי אחיזתו הממושכת בעורף הדם ממשיך להנתז על המזבח עד תומו, וזהו המיצוי⁵. על פי חילוק זה, נראה שהמיצוי בחטאת מהווה המשך והשלמה להזאה, ולכן עליה להיות ממרחק, ואילו המיצוי בעולה הוא סוג אחר של מתן דם, בלחיצה אל הקיר. אפשר שהמקור לכך הוא לשון התורה לגבי העולה: "ונמצה דמו על קיר המזבח", ואין פירושו רק שהדם יגיע אל קיר המזבח, אלא שעצם המיצוי יהיה על הקיר (בפרט על פי המבואר להלן, שלדעת רש"י "נמצה" פירושו נסחט ונלחץ).

כעין זה כותבים תוס' כאן (סה,א ד"ה דמו כולו), שבחטאת הושמט עניין "מקיף בית מליקתו" משום שאין בה דין להוציא את "דמו כולו". לדעתם התיאור במשנה על הקפת בית המליקה למזבח נאמר על העולה בלבד, כמשתמע ברש"י על התורה⁶.

ברם, מפירוש רש"י בסוגיה כאן משמע שאין הבדל בין מיצוי החטאת למיצוי העולה, שהרי לא הזכיר הבדל זה, ומשתיקתו בפירוש צורת המיצוי בגוף העולה נראה שסמך על פירושו למשנה הקודמת אודות החטאת. כך משמע בסוגיה להלן (סה,ב). האומרת שאם הכהן העושה את חטאת העוף מבדיל במליקתו את הקנה והוושט, כפי שנדרש בעולה, וגם ממצה כפי שצריך לעשות בחטאת, נמצא ש"קעביד מעשה עולה בחטאת העוף"⁷. כמו כן משתמע בסוגיה במנחות (ב,ב-ג,א), שכן הגמ' שם אומרת, שכהן העושה מיצוי – לא ניכר ממעשיו האם זהו מיצוי של עולה או של חטאת⁸. לפיכך, מסתבר שרש"י בזבחים סבר שהמיצוי נעשה בלחיצה אל הקיר, בין בעולה ובין בחטאת, ובמנחות סבר שהמיצוי הוא סחיטה בין אצבעותיו⁹.

6. נחלקו אחרונים בהבנת שיטת תוס' באופן המיצוי בשאר גוף החטאת: יש אומרים שבסחיטה באצבעות (רש"י, וכפירושו הנ"ל שבראש יש טעם מיוחד להקפה זו); יש אומרים שדעתם כרש"י, שבלחיצה אל הקיר, ורק על הראש אמרו שאין צורך לעשות כן (עולת כהנים, סי' י"ב); ויש אומרים שהמיצוי נעשה בשפיכה ממילא, ללא כל לחיצה (זבח תודה ד"ה ונמצה דמו).

7. אם כי יתכן לומר, שלכתחילה יש הבדל במיצוי, אך הבדל זה אינו מעכב, ולכן כשהכחן משנה את אופן המיצוי עדיין הרי זה "מעשה עולה".

8. שיטת ר' שמעון שם, על פי הבנת רבה, שכאשר כהן עושה קרבן לשם קרבן אחר, אך ממעשיו ניכר טיבו האמיתי של הקרבן – אין מחשבתו פוגמת בקרבן, וזאת מפני שהכזב שבמחשבתו גלוי לעין. לפיכך אומרת הגמ', שעולת העוף שמיצה דמה למעלה לשם חטאת העוף, שאינה מרצה לבעלים, הרי זה משום שהדבר אינו ניכר שהוא עושה עולה, "דילמא מיצוי דבתר הזאה [של חטאת] הוא", ומשמע כאמור, שהמיצויים זהים, ולכן הכזב במחשבתו אינו ברור. מאידך, הגמ' מוסיפה ואומרת, שאמנם מיצוי החטאת צריך להיות למטה, ואם כן המיצוי למעלה ניכר כמעשה עולה, אך בדיעבד "מיצה דמה [של החטאת] בכל מקום כשרה", ולכן מעשהו יכול להראות כמעשה חטאת. על פי זה יש מקום לומר, שאמנם לכתחילה מיצוי החטאת שונה משל עולה, ובכל זאת כשיעשה מיצוי כעין של עולה הרי זה נראה כמעשה חטאת, מכיוון שאינו מעכב בה (טירת הקודש שם).

9. פירוש אחר: המיצוי אפשרי כך או כך, כי עיקרו הוא הסחיטה, אלא שלמצוה מן המובחר יש ללחוץ אל הקיר, כדי להוציא את כל הדם. במנחות נאלץ רש"י לפרש אחרת, כי מדובר בסוגיה שם על מחשבה בשעת המיצוי, ועל כרחק מדובר במיצוי שיש לו משך זמן מסוים, שהוא המיצוי מרחוק, כדברי הרש"י הנ"ל הערה 2 (הרב ישעיה שכתר, 'שלמי יוסף' עמ' תלב).

ראיה לדעה זו מהגמ' להלן (פח,א), הדנה במקרה שהיזה את דמה של חטאת העוף כאשר גוף העוף צמוד למזבח, ואומרת על כך: "הא הזאה היא? מיצוי היא!" (רש"י¹).

לעומת זאת, במנחות (ב,ב ד"ה הזאה) כותב רש"י, שצורת המיצוי היא: "סוחט בין אצבעותיו, ונצוק הדם הולך למרחוק", כלומר, שהסחיטה לא נעשית על ידי הצמדת העוף למזבח, אלא על ידי לחיצת אצבעות הכהן על העוף. וכן עוד במנחות (צו,ב): "מיצוי – אוחז בית השחיטה (ושוחט) [וסוחט] הווירידין והדם מקלח למרחוק". והעיר על סתירה זו בתוס' יו"ט כאן².

בעל זבחי צדק (זבחים כאן; וכן בטהרת הקדש במנחות שם) מיישב את הסתירה בדברי רש"י, ומחלק בין המיצוי בחטאת למיצוי בעולה: רש"י כאן מדבר על מיצוי בחטאת, והוא נעשה על ידי הצמדת העוף למזבח, ואילו במנחות הסוגיה עוסקת בעולה, ומיצויה נעשה על ידי סחיטת העוף באצבעות (פרט למיצוי הראש, מהטעם הנ"ל). טעמו של דבר, שהמיצוי בחטאת העוף אינו עיקר ההזאה, אלא הוא דומה לשפיכת השיריים³, ולכן הדם צריך להגיע ליסוד, ולשם כך יש למצות במזבח עצמו. לעומת זאת בעולה המיצוי מקביל להזאת הדם, ולכן עליו להעשות כעין הזאה, דהיינו בהתזת הדם במרחק מסוים מן המזבח, על ידי סחיטת העוף באצבעות. בעל 'אזנים לתורה' (ויקרא א,טו) מוסיף, שהפסוק בעולה "ונמצה דמו על קיר המזבח" משמעו שהדם יגיע לקיר, ולא שהמיצוי יהיה בקיר עצמו, ואילו הפסוק בחטאת: "ימצה אל יסוד המזבח" משמעו שהמיצוי יהיה במזבח עצמו⁴.

מפירוש רש"י לתורה נראה, שחילק בין חטאת לעולה באופן הפוך: בעניין המיצוי בעולה כתב (ויקרא א,טו): "שכובש בית השחיטה על קיר המזבח, והוא מתמצה ויורד",

1. אין זו הוכחה גמורה שזוהי צורת המיצוי הראויה, אלא שצורה זו נקראת מיצוי ולא הזאה (עולת כהנים' סי' י"ב). בדומה לכך נאמר שם על שפיכת הדם מכלי הנוגע במזבח: "הא זריקה? שפיכה היא!", ולא מצאנו ששפיכה טעונה הגעת הכלי למזבח, אלא שתהא ליד המזבח (ראה לעיל מערכה צ).

2. הרש"י מוכיח כדעה השניה, מכך שמחשבה פוסלת במיצוי הדם בעולת העוף: אם המיצוי אינו אלא הצמדה למזבח, והדם יוצא מהעוף ומגיע מיד למזבח, אין כאן משך זמן מסוים שבו הדם נזרק, ומתי תחול מחשבת הפסול? (כעין זה הקשתה הגמ' טו,א לגבי ההזאה בחטאת העוף, ותירצה שבחטאת העוף יש זמן מיציאת הדם מהעוף עד ההגעה למזבח, ותירוח זה אינו מתאים לדחיקה במזבח). יש לדחות ראייתו, שבמיצוי צריך להוציא את כל הדם (לשיטת כמה ראשונים, ראה במערכה הבאה), ולכן הוא נמשך זמן מה.

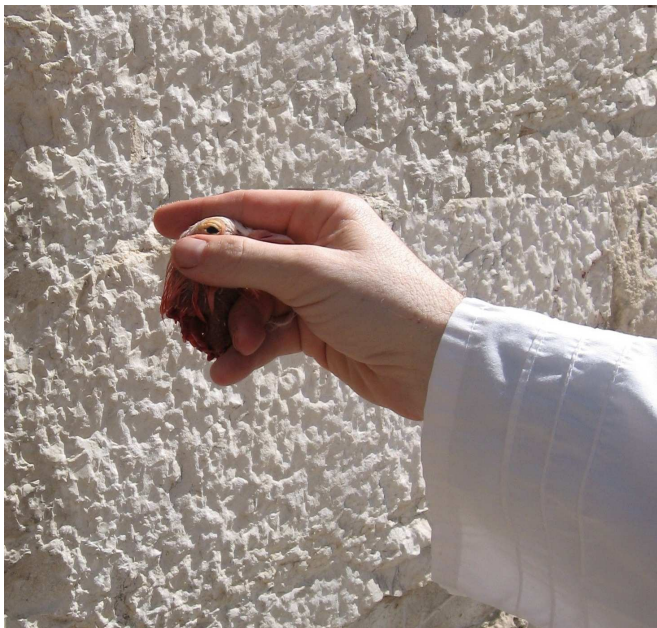
3. כך מבואר בגמ' לז,א, שם לומד רבי מ"והנשאר בדם ימצה" על דין שפיכת שיריים בכל הקרבנות. גם בגמ' נב,א נקרא המיצוי "שירי חטאת" (עיי' בדברי רב פפא וברש"י ד"ה דכולי עלמא שיריים לא מעכבי), וראה גם להלן מערכה רלו, הערה 4.

4. דקדוקו אינו ברור, ולדבריו ראוי היה שהמיצוי יהיה בלחיצה ליסוד עצמו, וזאת לא שמענו.

5. יש מקום לומר, שכל דבריו כאן מוסבים על ההזאה בלבד, ובעניין המיצוי רש"י סמך על המובן מדבריו בפרק א לגבי העולה, ולפי דרך זו יש להסיק מכאן שהמיצוי בחטאת זהה לזה של העולה. ברם, הביטוי "ניתז והולך" משמעו שזוהי פעולה ממושכת. גם הזכרת העורף (ולא כלשון הגמ' כאן: "אוחז בראש ובגוף ומוזה") משמעה שמדובר גם על המיצוי.

המפרשים תמהו על כך: מה המקור בתורה לשתי מתנות בראש, ומדוע הקפידו על מתנה יתירה בראש, הטפל, ולא בדם הגוף, שהוא עיקר? לפיכך צידד בתפארת ישראל (שם), שאולי גם כוונת הרמב"ם ש"נוטל את הראש" הוא ביאור למיצוי המוזכר לפני כן, ואינו עניין בפני עצמו (וכך משמע בקרית ספר). אולם מסדר ההלכות, לפיו נטילת הראש מופיעה בהלכה נפרדת, נראה שזהו נושא בפני עצמו.

יש מקום להסביר את הרמב"ם באופן שונה לגמרי: ההקפה למזבח לא נועדה למצות את דמו (כפירוש רש"י ותוס'), אלא לסופגו במלח, כלומר, לשקעו בערמת המלח שבמזבח עד שייספג בראש. הספיגה נעשית בבית מליקתו דווקא, משום שיש שם רטיבות המאפשרת למלח להיספג. יש להוסיף, שלשון "הקפה" משמעה הסמכה גרידא, ללא לחיצה (כגון בעניין "תרומה מן המוקף"), והדבר מתאים לפירוש זה¹¹. פירוש אחר כתב בזבחי אפרים, ש"מקיף בית מליקתו למזבח" היינו שבשעה שנוטל את הראש על מנת למולחו עליו להסמיך את בית מליקתו למזבח, כדי להסתיר את מקום המליקה, מפני הכבוד, כדרך שעושים בראש עולת בהמה, שבשעת הולכתו למזבח מכסים את בית השחיטה בפדר (תמיד פ"ד מ"ב). גם על פי דרכו, אין להקפה זו קשר למיצוי.

"הקיף בית מליקתו למזבח" – פירוש בעל 'זבחי אפרים'. מן הרמב"ם משתמע שהקפה זו לא נועדה למצות את דם הראש. לפיכך פירש בעל זבחי אפרים, שלדעתו ההקפה למזבח איננה הצמדה ולחיצה, אלא סמיכות ותו לא. פירוש הדבר, שכאשר הכהן מעלה את ראש העוף להקטרותו עליו לעשות זאת כאשר מקום המליקה מוסתר, מפני הכבוד.

הראש, ובשטמ"ק (אות א) מוסיף אותה. על פי גרסתו, מוכח שהקפת הראש היא חלק מן המיצוי (כי הסוגיה שם עוסקת במתן הדם, ולא במלח, עיין שם), ולא כפירוש זה. עוד יש להעיר, שבפירוש המשנה (זבחים ו,ה) כתב הרמב"ם, שהסיפוג במלח הוא הנחת מלח בידו על גבי העוף, ולא שיקוע העוף במלח, ומשמע אם כן שהסמכת העוף למזבח איננה המליחה.

סחיטת העוף באצבעות הכהן. כך מתאר רש"י במנחות את צורת המיצוי. יש שהסבירו שדעתו לחלק בין עולה לחטאת, אך נראה יותר שלדעתו המיצוי זהה בשני הקרבנות.

שיטת הרמב"ם בעולה: ההצמדה למזבח היא תוספת למיצוי הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות ו,כ) פוסק: "עולת העוף כיצד היתה נעשית? ... וממצה דם הראש ודם הגוף על קיר המזבח למעלה מן החוט שבאמצע המזבח, ואם מיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף פסולה...". ובהלכה כא: "ונוטל את הראש ומקיף בית מליקתו למזבח וסופגו במלח וזורקו על גבי האשים".

"הקיף בית מליקתו למזבח" – פירוש אפשרי לשיטת הרמב"ם. ה'הקפה' היא אכן הצמדה למזבח, אך לא כדי למצות את דמו אלא כדי לסופגו במלח המונח על המזבח.

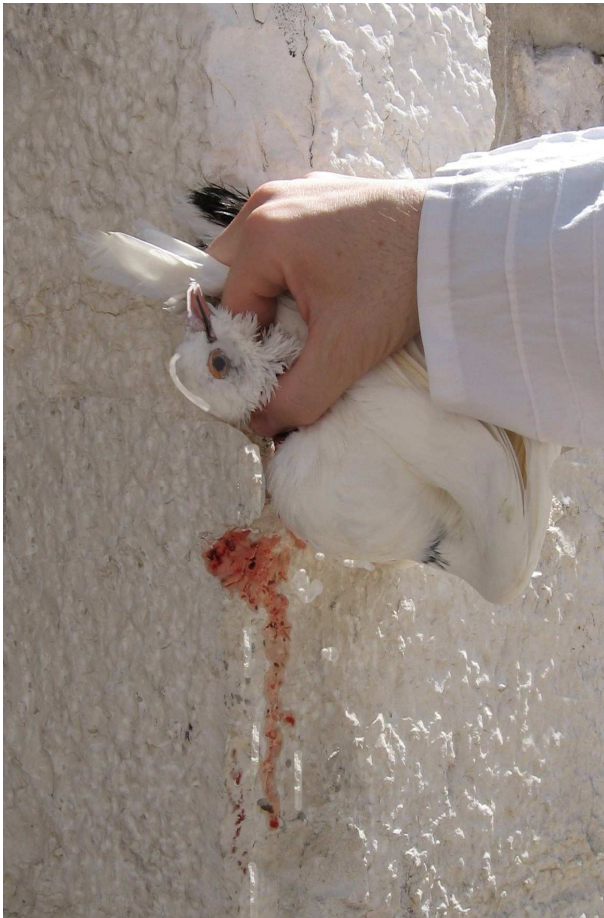
מדבריו משתמע, שמיצוי דם הראש והגוף הוא עניין נפרד מהצמדת הראש למזבח, כלומר, תחילה יש מיצוי בגוף ובראש, ולאחר מכן הקפת בית המליקה למזבח¹⁰.

10. כך הבינו בעל תפארת ישראל (חומר בקודש' שם) ובליקוטי הלכות. לדעת התפא"י – המיצוי הראשון נעשה בסחיטה באצבעות (ועיין ברדב"ז), ואילו בליקוטי הלכות משמע, שאף הוא בכבישה לקיר. בליקוטי הלכות הבין גם בדעת רש"י שיש שתי מתנות בראש, אחת בעוד הראש מחובר לגוף (שהרי לדעת רש"י ההבדלה בין הראש לגוף אינה מלאה, ראה להלן מערכה קטג), ואחת לאחר ניתוקו מהגוף.

11. בגמ' לעיל נד,ה הובאה המשנה על מעשה עולת העוף, בלא הבא על הקפת

שהמיצוי כרוך בפעולה מסוימת מלבד ההזאה. לפיכך נראה, שלאחר ההזאה הכהן מסמיך את העוף למזבח, אך אינו לוחץ עליו, וכך הדם נוטף מאליו על הקיר, לעבר היסוד, והמיצוי אינו סחיטה, אלא שפיכה (עיין 'חידושים וביאורים')¹³.

על פי מה שהתבאר לעיל, שלדעת הרמב"ם הקפת העוף למזבח איננה לחיצה המיועדת למצות את דמו, יש מקום לומר, שלדעת הרמב"ם גם מיצוי העולה אינו טעון לחיצה כלשהי. כך משתמע מדבריו בפירושו לפרה (יב,ב): "מיצה – נזל ונשפך, ממה שנאמר [בעולה!] 'ונמצה דמו על קיר המזבח'". הרמב"ם מפרש את המיצוי האמור בעולה כנוזלה

מיצוי על ידי שפיכת הדם מאליו. מלשון הרמב"ם לגבי מיצוי החטאת דקדקו כמה אחרונים שלדעתו מיצוי זה נעשה בשפיכה ללא כל פעולה של הכהן. יש מקום להבין בדברי הרמב"ם וראשונים נוספים שכך היא דרך המיצוי גם בעולה, והדבר תלוי בפירוש השורש 'מצה', האם פירושו נוזלה או סחיטה.

ושפיכה, לאו דווקא על ידי לחיצה וסחיטה. כדעה זו נראה מהראב"ד בפירושו לקינים (פ"א מ"א), הכותב: "עולת העוף לא היה בה הזאה אלא מיצוי, שהיה הדם מתמצה מאליו

פעולה (ולכן כתב שאין מחשבה מפגלת בשעת המיצוי עצמו, שאין בו עבודה, אלא המחשבה בשעת ההזאה נחשבת כמחשבה במיצוי, שהוא המשך להזאה), וכן בתפארת למשה הנ"ל, ונראה מדבריו (עמ' 18) ש"הנשאר בדם" פירושו: הדם שלא דבק בקיר המזבח, אלא ממשיך לנוזל, וצריך עיון.

נראה שכך הבין המאירי (שבת קח,א ד"ה עולת העוף), הכותב: "עולת העוף... וממצה דם הראש ודם (העוף) [הגוף] על קיר המזבח... ואחר כך מקטיר את הראש בפני עצמו, רוצה לומר שנוטלו ומקיפו בבית מליקתו למזבח וסופגו במלח וזורקו על האש". משמע להדיא שההקפה היא הכנה להקטרה (כאחד משני הפירושים האחרונים הנ"ל), ולא חלק מן המיצוי.

ראיה לכך מהברייתא להלן (סה,א, על פי גרסת השטמ"ק אות ח, וכן הוא בתורת כהנים ויקרא נדבה פרשתא ז,ז-ח): "ונמצה דמו – דם כולו, אוזח בראש ובגוף ומוצה משניהם... כיצד הוא עושה? עלה בכבש ופנה לסובב... ומוצה את דמה על קיר המזבח". הוזכר מיצוי מן הראש והגוף כאחד, וגם לא הוזכר שנוטל ראשו ומקיף בית מליקתו למזבח, ומשמע, אפוא, שאין זה שייך למיצוי.

שיטת הרמב"ם בחטאת: האם המיצוי נעשה מאליו?

באשר לחטאת העוף, הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות ז,ו) מעתיק את לשון המשנה: "חטאת העוף כיצד היתה נעשית?... ומוזה מדמה על קיר המזבח למטה מאמצעו, ושיירי הדם מתמצים על היסוד, שנאמר: 'והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח', מכלל שהנתינה על קיר שהשיריין שלו מתמצין אל היסוד, וזה הוא קיר התחתון".

נושאי כליו של הרמב"ם (כסף משנה; רדב"ז) פירשו את דבריו כשיטת רש"י, שמיצוי החטאת הוא פעולה נוספת, על ידי לחיצת העוף באצבעות (כס"מ) או אל הקיר (רדב"ז). ברם, כמה אחרונים פירשו, על פי הלשון הסבילה "ושיירי הדם מתמצים", שלדעת הרמב"ם המיצוי בחטאת העוף אינו לחיצה על ידי הכהן, אלא שלאחר ההזאה על המזבח הדם מתמצה מאליו ליסוד¹².

היסוד לכך הוא דברי הגמ' (סד,ב), בביאור המקור לכך שהזאת הדם צריכה להיות על הקיר התחתון של המזבח: "והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח – קיר שהשיריים שלו מתמצים ליסוד... ונעביד [הזאה] מעילאי והדר נעביד [מיצוי] מתתאי?! – אמר רבא: מי כתיב 'ימצה' – 'ימצה' כתיב, דממילא משמע". רש"י (ד"ה מי כתיב) מפרש, שהלשון הסבילה רומזת למשמעות נוספת, שמלבד פעולת המיצוי – גם ההזאה תהיה באופן שהדם נוזל מאליו ליסוד; אך הרמב"ם פירש, לדעת אחרונים אלה, שהמיצוי נעשה מאליו כהמשך להזאה.

גם על פי דרך זו, נראה שאין כוונת הרמב"ם שדי בכך שהדם שהוזה ירד ליסוד, וזהו כל המיצוי; הרי מפורש בתורה ובמשנה, ששיירי הדם הם המתמצים. גם נראה בבירור מן הגמרא (כגון מן הדיון האם המיצוי מעכב),

12. זבח תודה ד"ה ונמצה דמו; אבן האזל הל' ביאת המקדש ט,ג; ובאריכות רבה בספר 'תפארת משה', לר' משה זאב הכהן, ח"א סי' א. על פי שיטה זו הגדיר (שם אות ד) שלדעת הרמב"ם המיצוי הוא סוף ההזאה, ואינו עבודה בפני עצמה.

13. באבן האזל כתב שירידת הדם המוזה ליסוד היא המיצוי, ואין במיצוי שום

במשנה לגבי ראש העולה (יוסף דעת, מנחות ב). אולם אם רק מיצוי העולה נעשה בלחיצה אל הקיר (כפי שהצענו לעיל בהבנת רש"י על התורה), יש מקום לומר שהרי זה בדווקא, על פי הפסוק "על קיר", כאמור. בזבחי צדק (להלן סו"ב) כותב שהמיצוי בלחיצה לקיר מעכב בעולה מטעם אחר, שכן רק באופן זה ניתן לקיים דין "דמו כולו" (ואמנם דין "דמו כולו" אינו מעכב, ראה במערכה הבאה, אבל המיצוי חייב להעשות באופן המאפשר למצות את כל הדם).

סיכום

במשנה נאמר שיש להצמיד את ראש עולת העוף למזבח, ופירשו רש"י ותוס' שהדבר נועד למצות את דמו. דעת רש"י שכך הדין גם בחטאת העוף, ותוס' חולקים.

לגבי מיצוי דם הגוף, רש"י כותב שאף הוא נעשה בלחיצה לקיר, ואילו במנחות כתב שדמו נסחט בין אצבעות הכהן. יש שחילקו בעניין זה בין מיצוי העולה, שנחשב כהזאה ונעשה מרחוק, לבין מיצוי החטאת, שנחשב כשפיכת שיריים הסמוכה לקיר (זבחי צדק). ברם, מכמה מקומות משתמע שאין הבדל בין מיצוי החטאת לבין מיצוי העולה.

ברמב"ם משתמע שהצמדת הראש למזבח איננה קשורה למיצוי, אלא נועדה להספגת המלח, או להסתרת מקום המליקה (זבחי אפרים), וכך דעת המאירי. עוד נראה מהרמב"ם, שהמיצוי נעשה בשפיכה ללא כל לחיצה של גוף העוף (זבח תודה ואבן האזל, לדעתם לגבי חטאת דווקא, ואפשר שאף בעולה), וכן משמע בראב"ד וברו"ה. כנראה נחלקו על רש"י בפירוש המילה "מיצוי", האם הכוונה לסחיטה ולחיצה או לנזילה ושפיכה.

נראה שהעושה כדעת רש"י וסוחט את העוף – יצא ידי חובת מיצוי לכל הדעות, בין אם עשה זאת בלחיצה אל הקיר ובין אם סחט באצבעותיו.

בעניין השאלה האם במיצוי חובה להוציא את כל הדם עיין במערכה הבאה. באשר לדיון על המיצוי בחטאת העוף, האם הוא מעכב, עיין במערכה הקודמת.

מן העוף למזבח ולא היה מתיזו", וכך משמע יותר ברו"ה שם¹⁴.

נראה שרש"י חלוק על הרמב"ם בפירוש השורש 'מצה', ולדעתו הכוונה לסחיטה דווקא, כפי שכתב בפירושו לתורה (ויקרא א,טז): "ונמצה דמו – לשון 'מיץ אפים' (משלי ל,לג)... כובש בית השחיטה על קיר המזבח והדם מתמצה ויורד". ובפירושו למשלי שם כתב: "כי מיץ חלב – כי כאשר תצא חמאה על ידי מיץ חלב, ודם על ידי מיץ החוטם יותר מדי, כן יצא ריב על ידי מיץ אפים של כעס. מיץ – סחיטה, פרימדור"א בלע"ז [אוצר לעזי רש"י: לחיצה], כמו 'וימץ טל' וגו'". אולם ראיית רש"י מ"וימץ טל" אינה ברורה, שכן לשון הכתוב (שופטים ו,לח): "ויזר את הגיזה וימץ טל מן הגיזה", ונראה ש"ויזר" הוא הסחיטה ואילו "וימץ" הוא השפיכה מאליה, כתוצאה מן הסחיטה שקדמה לה. וכך בלשון המשנה בפרה (יב,ב) עליה דן הרמב"ם הנ"ל: "היזה על שני כלים, ספק על שניהם היזה, ספק מחברו מיצה עליו – הזאתו פסולה", הכוונה לנזילה גרידא.

האם צורת המיצוי המדויקת מעכבת?

בגמ' להלן (סו"ב, מבואר, שאם לא עשה מיצוי בעולה, אלא הזאה – העולה פסולה. תוס' שם (ד"ה ואלא) מוסיפים, שהבעלים לא נתכפרו, ואפילו לדעה ששינוי במקום נתינת הדם אינו מעכב בכפרה ("שלא כמקומו כמקומו דמי") – "תימה הוא לומר דנתכפרו כשעשה עבודה שלא כדינה". על פי זה יש לדון, האם השינוי בצורה המדויקת של המיצוי אף הוא מעכב (בעולה), או אף בחטאת, לדעה שהמיצוי מעכב בה).

נראה שלדעת הרמב"ם הנ"ל, שהמיצוי הוא שפיכה גרידא, הסוחט את העוף לא גרע משפיכה¹⁵. לעומת זאת, לדעת רש"י שהמיצוי הוא סחיטה – מסתבר ששפיכה ללא סחיטה איננה "מיצוי". באשר להבדל בין אופני הסחיטה, ביד או בלחיצה לקיר, נראה שאין הבדל עקרוני ביניהם, וגם על פי הדעה שהמיצוי הוא בלחיצה בין האצבעות – אין מניעה מלעשות זאת על ידי לחיצה אל המזבח, כפי שנאמר

מערכה קסא. הלכות עולת העוף (סד-ב-סה,א)

בכנפיו לא יבדיל, והקטיר אתו הכהן המזבחה על העצים אשר על האש". הוזכרו כאן כמה שלבים: מליקה, הקטרת הראש, מיצוי, שיסוע גוף העולה, ושוב הקטרה. המשנה כאן

נאמר בתורה (ויקרא א,יד-יז): "ואם מן העוף עולה קרבנו לה'... והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח... ושסע אותו

15. כן כתב בחידושים וביאורים, על פי הבנתו שבעולת העוף יש ללחוץ על העוף ובחטאת אין צורך בדבר, שעל כל פנים רשאי לעשות כן אף בחטאת.

14. הרז"ה כותב שהזאת דם החטאת נעשית בכוח, ולכן צריך לאחוז גם בראש, כדי שלא ישמט ממנו, ואילו במיצוי העולה אין צורך בכך, כי הוא נעשה מאליה, וגם אם לא יאחז בראש – לא ישמט מהגוף.